

# Części zdania



# CZĘŚCI ZDANIA

## PRZYDAWKA

jaki? jaka? jakie?  
czyj? czyja? czyje?  
który? która? które?

- jest określeniem rzeczownika  
np. Miły dzień.

## PODMIOT

kto? co?

- nazywa wykonawcę czynności, o której mówi orzeczenie  
np. Kot miauczy.

## ORZECZENIE

co robi?  
co się dzieje?

- orzeczenie czasownikowe  
np. Ktoś mnie okradł.
- orzeczenie imienne  
np. Piotr jest lekarzem.

## DOPEŁNIENIE

kogo? czego?      kogo? co?  
z kim? z czym?  
komu? czemu?    o kim? o czym?

- określenie czasownika, rzadziej przymiotnika  
np. Złożył oświadczenie.

## OKOLICZNIK

gdzie? dokąd? w jakim celu?  
w jaki sposób? kiedy?

- określenie czasownika  
np. Chodźmy przez las.  
Spotkamy się jutro.

# Podmiot

## RODZAJE PODMIOTU

### \* GRAMATYCZNY

kto? co?

**Ptak** siedzi na gałęzi drzewa.

### \* LOGICZNY

kogo? czego?

(nie ma, zabrakło, ubywa,  
przybywa)

Zabrakło nam **mąki**.

### \* DOMYŚLNY

(**Ona**) Kupiła książkę.

### \* SZEREGOWY

Kilka wyrazów : **Piotr i Adam**  
(i, ni, lecz, oraz, lub, a)

### \* ZBIOROWY

Rzeczownik w l. poj. oznaczający zbiorowość  
**armia, szlachta, rycerstwo**

### \* TOWARZYSZĄCY

**Matka z córką**

**PODMIOT** informuje o wykonawcy czynności. Podmiot i określenia podmiotu tworzą **grupę podmiotu**. Np. **Bohater mitu** wygrał.

# Podmiot gramatyczny

Podmiot gramatyczny może być wyrażony każdą częścią mowy w funkcji rzeczownika.

W roli podmiotu mogą występować :

- Rzeczownik : **Obraz** wisi na ścianie.
- Przymiotnik : **Wysoki** spojrzął w górę.
- Liczebnik : Dochodzi **dziewięć**.
- Imię rzeczownikowe przymiotnikowe czynne : **Śpiewający** wyszedł na scenę.
- Imię rzeczownikowe przymiotnikowe biernie : **Pokrzywdzony** zgłosił się na policję.
- Czasownik w bezokoliczniku : Przyjemnie jest **odetchnąć** świeżym powietrzem.
- Zaimek : **Ona** jest weterynarzem.
- Spójnik : „**Ale**” jest spójnikiem.

# Podmiot logiczny i domyślny

## PODMIOT LOGICZNY

Wyrażony w formie dopełniacza, jeśli występuje przy nim wyraz oznaczający liczbę, ilość, brak, nadmiar, przybywanie lub ubywanie.

- Przymiotnik : **Chorego** nie było dzisiaj w szkole.
- Rzeczownik : Trochę **wody** się rozlało. Siedmiu **chłopców** pobiegło na boisko.

## PODMIOT DOMYŚLNY

Nie występuje w zdaniu, ale możemy się domyśleć :

z formy gramatycznej czasownika : np. Piszę list. (**ja**)

z treści poprzedniego zdania : np. Podróżny wysiadł z pociągu. Poszedł szybko do domu. (**podróżny**)

# Zdanie bezpodmiotowe

Jeśli w zdaniu nie można ustalić wykonawcy czynności, to jest to **zdanie bezpodmiotowe**.

Orzeczenie w takim zdaniu informuje o :

- czynnościach, których sprawców nie znamy, np. Złapano złodzieja na gorącym uczynku (bezosobowe formy czasownika na –no, -to); Wiele mówiło się o podwyżkach; Trzeba bezie wrócić do domu (czasowniki takie jak, trzeba, można, wolno, warto, należy, itd.)
- Zjawiska przyrody : np. Nazajutrz nie będzie padało.
- Doznaniach psychicznych i fizycznych ludzi : Kłuje mnie w boku.

# Orzeczenie

## RODZAJE ORZECZENIA

### \* CZASOWNIKOWE

Co robi podmiot?

Co się dzieje z podmiotem?

Np. Janek **pomalował** płot.

Płot **został pomalowany** przez Janka.

### \* IMIENNE

Jaki jest podmiot?

Kim/czym jest podmiot?

Np. Komiks **jest ciekawy**.

Moja mama **jest nauczycielką**.

↓ ↓  
Łącznik (**być, stać się, zostać**)    orzecznik

**ORZECZENIE** informuje o czynności lub stanie. Orzeczenie i określenia orzeczenia tworzą **grupę orzeczenia**. Np. Potwór **przegrał walkę**.

# Przydawka

**PRZYDAWKA** to część zdania, która jest określeniem rzeczownika. Przydawka może nazywać :

- Cechy : **jaki, jaka, jakie?** **Modne** spodnie,
- Kolejność : **który?** **Piąte** miejsce,
- Liczbę : **ile?** **Cztery** książki,
- Przynależność : **czyja?** **Moja** bluzka,
- Właściwości : **z czego?** Kurtka **ze skóry**.

Przydawka może być wyrażona przymiotnikiem, rzeczownikiem, liczebnikiem, zaimkiem, wyrażeniem przyimkowym.



# Przydawka

## RODZAJE PRZYDAWEK

### \*PRZYMIOTNA

wyrażona przymiotnikiem (**duży** dom), zaimkiem przymiotnym (**moi** bracia), imiesłowem przymiotnikowym czynnym (**śpiący** chłopiec), imiesłowem przymiotnikowym biernym (**namalowany** rysunek), liczebnikiem (**pierwsze** dni).

### \*DOPEŁNIACZOWA

wyrażona rzeczownikiem w dopełniaczu  
Np. brat **Pawła**, książka **brata**

### \*RZECZOWNA

wyrażona rzeczownikiem w tym samym przypadku co wyraz określany  
np. dąb **olbrzym**, prezent **niespodzianka**

### \*PRZYIMKOWA

wyrażona wyrażeniem przyimkowym  
np. łąka **pod lasem**, mężczyzna **bez kapelusza**

Każde określenie rzeczownika jest przydawką, także, gdy odpowiada na pytania np. dopełniacza czy miejscownika. Np. Rozmawiałem z dyrektorem **fabryki**.

# Dopełnienie

**DOPEŁNIENIE** to część zdania, która informuje o obiekcie czynności. Określa czasownik i należy do grupy orzeczenia. Odpowiada na pytania przypadków (oprócz mianownika i wołacza)

**kogo? czego? komu? czemu? co? z kim? z czym? o kim? o czym?**

Dopełnienie może być wyrażone :

- Rzeczownikiem,
- Wyrażeniem przymiotnikowym zaimkowym,
- Liczebnikiem,
- Bezokolicznikiem

# Dopełnienie

## RODZAJE DOPEŁNIENIA

### \*BLIŻSZE

Po przekształceniu zdania na stronę bierną staje się podmiotem.

np. Filip kupił ciekawą **książkę**.

(strona czynna)

Ciekawa **książka** została kupiona przez Filipa.

(strona bierna)

### \*DALSZE

Nie można bez naruszenia sensu dania dokonać zmiany strony czasownika.

np. Cieszę się **książką**.

(dopełnienie dalsze)

# Okolicznik

**Okolicznik** to część zdania, która informuje o okolicznościach związanych z wykonywaniem czynności lub przebiegu stanu. Określa czasownik i należy do grupy orzeczenia.

Odpowiada na pytania :

**jak?, gdzie?, kiedy?, skąd?, dokąd?, dlaczego?, w jakim celu?, z jakiego powodu?, jak długo?, w jaki sposób?**

Okolicznik jest najczęściej wyrażony:

- Przysłówkiem,
- Wyrażeniem przyimkowym.

# Okolicznik

## RODZAJE OKOLICZNIKÓW

### \*MIEJSCA

gdzie? skąd? dokąd? którydy?

np. Wyjadę **nad morze**.

### \*CZASU

kiedy? odkąd? jak długo?

np. **Wczoraj** widziałam słońca.

### \*SPOSOBU

jak? w jaki sposób?

np. Uczył się **pilnie**.

### \*CELU

po co? w jakim celu?

np. Idę **po radę**.

### \*WARUNKU

pod jakim warunkiem? w jakim wypadku?

np. **W przypadku** opadów, odłożę urlop.

### \*PRYZWOLENIA

mimo co? wbrew czemu?

np. **Pomimo zmęczenia**, dokończył bieg.

### \*PRZYCZYNY

dłaczego? z jakiej przyczyny?

np. Płakał **z żalu**.

# Rozbiór logiczny zdania

